

Helmonds HEEM

64

Kwartaalblad
Heemkunding
Helmont

LENTE 2024
€ 3,25

**Carel Frederik Wesselman
en koloniale handel
Helmondse zouaven
Een frisse duik in de
Helmondse zwembaden**

colofon

HEEMKUNDEKRING HELMONT

Inlichtingen:

E: info@heemkundekringhelmont.nl

Heemkamer:

Pastoor van Leeuwenstraat 23,
5701 JS Helmond
T: 0492 - 330342

Website:

www.heemkundekringhelmont.nl

BESTUUR

Voorgitter: Ton Janssens

T: 0492 - 522925

Secretaris: Dorethé van Dijk

T: 0492 - 474745

Penningmeester: Frans 't Sas

T: 0492 - 520945

Bestuurslid en P.R.: Gerry van Liempt

T: 0492 - 554233

Bestuurslid: Thea van Stokkum

LIDMAATSCHAP

Kringlidmaatschap incl. abonnement: € 25,-

Rekening Rabobank NL10RABO0123855004
t.n.u. Heemkundekring Helmont

HELMONDS HEEM

Redactie: Jolanda Bakker, Henk Roosenboom,
Martin van Veghel en Marinus van den Elsen

E: redactie@heemkundekringhelmont.nl

Vormgeving/lay-out: Marinus van den Elsen

Druk: Laumé reclame-drukkerij

ISSN 1389-9937

Vergendkosten: binnenland 10 euro en buitenland
15 euro per jaar. Alleen voor leden die niet in de directe
omgeving van Helmond wonen.

Omslag voorzijde: François Xavier Joseph Jacquín schilderde dit portret van Carel Frederik Wesselman in 1819.
Particuliere collectie; bruikleen Museum Helmond.

Omslag achterzijde: Muurschildering uit 1970 gemaakt
door Evert Slegers in zwembad De Wissen.

Foto: Pieter van den Broek

INHOUD

Van de redactie	3
Van het bestuur	4
Korte berichten	5
Boekennieuws	6
De Helmondse kasteelheer Carel Frederik Wesselman en koloniale handel	8
Helmondse zouaven	17
Een frisse duik in de geschiedenis van de Helmondse zwembaden	25
Begunstigers	35

Van de redactie

In de zoektocht naar het Helmonds slavernij verleden gaat Lia van Zalinge verder in op de handel en wandel van de gebroeders Carel en Daniel Wesselman. Carel Wesselman was in eerste instantie opgeleid als 'essayeur (muntmeester) en handelde eveneens in bouwmaterialen, ook richting de overzeese gebieden. Een mogelijkheid om meer geld te verdienen in Suriname, diende zich aan. Zijn zwager probeerde hem te betrekken bij de aankoop van een plantage, maar zover kwam het niet. Carel Wesselman kocht in 1781 het kasteel van Helmond en was intensief bezig met uitbreiding en verbetering daarvan. Het leven van zijn broer Daniel nam een andere wending en zal in een volgende editie van Helmonds Heem worden toegelicht.

Het benaming 'zouaaf' is in de vergeetelheid geraakt. Tussen 1860 en 1870 werden ongehuwde jongemannen van 17 tot 40 jaar door de katholieke kerk geronseld om toe te treden tot het leger van de Paus. Ongeveer 30 Helmonders gaven gehoor aan de oproep en reisden via Oudenbosch af naar Rome. Twee Helmonders lieten het leven in den vreemde, weliswaar niet op het Italiaanse slagveld. Een Helmonder stierf aan dysenterie en de ander verdronk nabij zijn legerplaats. Jolanda Bakker heeft met het behulp van het digitale register van Zouavenmuseum de namen van de Helmonders weten te achterhalen en reconstrueerde de Helmondse zouaven-geschiedenis. De laatste Helmondse zouaaf, de 86-jarige Driek Rooijackers, stierf in 1934 en werd met veel uiterlijk vertoon begraven op het kerkhof in de Molenstraat.

Marinus van den Elsen neemt een duik in de geschiedenis van de Helmondse zwembaden. De bouw van het eerste Helmondse zwembad op een terrein langs de Zuid Willemsvaart diende zich rond 1900 aan. Op 21 mei 1904 werd de 'Helmondse Bad- en Zweminrichting' officieel geopend. Vanwege geldgebrek ontstond er achterstallig onderhoud. Een nieuwe zwemgelegenheid bouwen was goedkoper dan het opknappen. Dit resulteerde in de opening van een nieuw zwembad in 1934, welke tot 1964 in gebruik bleef. Toen was het tijd voor een moderne faciliteit met een binnen en een buitenbad in het buitengebied 'De Wissen. Dit zwembad bleef na een kleine verbouwing in 1974 en 1989 tot eind 2023 in gebruik. De Helmondse zwemtraditie wordt nu voortgezet bij het onlangs geopende nieuwe (Optisport) Zwembad 'De Braak' aan de Rembrandtlaan in Helmond.

«

*Ons volgend kwartaalblad verschijnt op 1 juni 2024. Kopij kunt u tot 1 mei zenden aan; **redactie@heemkundekringhelmont.nl** Maximale lengte van een artikel is 2500 woorden en aangeleverde beelden dienen van hoge kwaliteit te zijn met bronvermelding. De redactie is niet aansprakelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen en behoudt zich het recht voor om ingezonden stukken te weigeren of aan te passen.*

Van het bestuur

Na enkele karige jaren wat betreft het aanbod aan lezingen en excursies als gevolg van de pandemie, gaan we proberen om in 2024 weer bijna elke maand, met uitzondering van de zomervakantie, een lezing of excursie te organiseren. Meestal vinden deze lezingen plaats in het Jan Visser Museum en een enkele keer kijken we uit naar het Wijkhuis De Fonkel.

Op 23 januari zijn we voortvarend gestart met een lezing van Professor Carnaval over, hoe kan het ook anders, een carnavalesk college over dit onderwerp. Het bracht het grote aantal aanwezigen tot een aantal zeer verrassende inzichten.

Op 20 februari hebben we kunnen luisteren naar het interessante verhaal van Noël Silalahi, kleinzoon van een KNIL militair, over 60 jaar Molukkers in Helmond.

Op 19 maart was er een lezing, net zoals de twee eerdere lezingen in het

Jan Visser Museum, met als onderwerp de Brabantse Aa.

In verband met de herdenking van de 80-jarige bevrijding van Nederland en met name van Helmond en omstreken worden in het kader hiervan, op 7 mei en 17 september twee lezingen gehouden in De Fonkel.

Noteert u bovenstaande data alvast in uw agenda. Via een nieuwsbrief krijgt u de uitnodigingen van deze lezingen en excursie en kunt u zich aanmelden. De leden die niet beschikken over e-mail ontvangen de uitnodigingen per post.

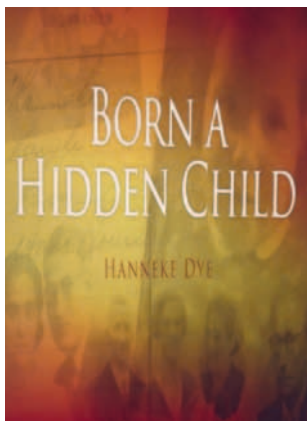
Tot slot zijn wij op zoek naar allerlei attributen die iets te maken hebben met de bevrijding van Helmond en omgeving in september 1944 in verband met het samenstellen van een expositie door de Heemkundekring komende september over dit onderwerp. Wij hopen dat u ons hierbij kunt helpen. «

Onze Heemkamer

Elke donderdag bent u welkom op onze heemlocaties in het stadshobbycentrum Het Baken, Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond. Van 10.00 tot 12.00 uur is de genealogiekamer geopend, voor ieder die belangstelling heeft voor zijn voorouders en daar onderzoek naar wil doen.

's Morgens van 10.00 tot 12.00 uur is de heemkamer enkel toegankelijk voor leden. 's Middags van 14.00 tot 16.00 uur en elke tweede dinsdagavond van de maand van 19.00 tot 21.00 uur, is de heemkamer openbaar voor het verwerven van informatie en kunt u desgewenst onze collecties en bibliotheek kosteloos raadplegen. Altijd staat gezelligheid en kennisverrijking voorop. «

Nieuw in de bibliotheek

Familie Bendik-Samson.

Born a hidden child

Auteur: Hanneke Dye

Hanneke Dye-Bendik schreef een boek over de lotgevallen van haar Joodse familie tijdens WOII. Hanneke zelf werd op 10 februari 1943 'verborgen' geboren bij een vroedvrouw in Ginneken. Na tien kraamdagen doken haar ouders, Ben Bendik en Grietje Samson, onder in Helmond bij de familie Vlemmings, die een fietswinkel had aan het Binderseind. Hun kind moesten zij noodgedwongen achterlaten. Baby Hanneke werd opgevangen in het gezin van haar oom Jaap Samson, die met een katholieke vrouw getrouwd was. Vanwege de vele razzia's en invallen besloot Jaap om zijn nichtje onder te brengen in het kindertehuis van zuster Pop in Breda. Hanneke en haar ouders overleefden WOII en woonden na de bevrijding nog

Familie Vlemmings had een fietszaak op Binderseind 19

enige tijd in een bovenwoning aan de Markt in Helmond. Een exemplaar van dit Engelstalige boekje heeft Hanneke Dye-Bendik ter beschikking gesteld van onze 'Heem' bibliotheek. Recentelijk bezocht zij met enkele leden van Heemkundekring Helmont de locatie aan het Binderseind, waar haar ouders van 21 februari 1943 tot 26 september 1944 ondergedoken zaten.

«

Een aanvulling van Evert Kam over de Chinezen in Helmond

Het artikel 'Sambal erbij?' in de vorige editie van *Helmonds Heem* bracht bij Evert Kam herinneringen naar boven over zijn jeugd. Hij groeide op aan de Zuid Parallelweg in een van de bekende Helmat huizen en een Chinese man woonde bij de familie Kam in. Hier volgt het relaas van Evert Kam over wat hij zich nog herinnert van die tijd...

Voor de oorlog woonden we in Mierlo-Hout in een van de Helmat huizen aan de Zuid Parallelweg. Mijn ouders, mijn oudere broer (1920), ik (1930) en mijn jongere zus (1936). We hadden een slager die, voor zo ver ik me herinner, op de Mierloseweg woonde in de buurt bij de gemeente grens met Helmond en de Goorloop. Hij bracht het bestelde vlees met zijn motorfiets aan huis. Op een keer kwam hij langs met een Chinees achterop zijn motor. Mijn moeder vroeg aan de vreemdeling of hij misschien in het huishouden wilde helpen. Dat wilde hij wel en hij kreeg bij ons een zolderkamer voor verblijf.

Hij heette Wang Tcheng Sung als ik me goed herinner. Hij was uit China vertrokken en was in eerste instantie bij zijn oom in Amsterdam terecht gekomen. Die had daar een soort 'boardinghouse' voor werkeloze landgenoten. Vandaar uit werden ze uitbesteed op schepen in de machinekamer, vooral om stoommachines van kolen te voorzien. Werden ze daar ontslagen, dan konden ze bij die oom tijdelijk onderdak vinden. Waren ze te oud om te werken, dan konden ze daar hun laatste dagen slijten. Een vorm van sociale voorziening. Of ze al hun verdiensten moesten afdragen of een gedeelte daarvan, weet ik niet. Wang was van

daaruit naar Helmond gestuurd om in de stad pinda's te verkopen.

Wij bleven Hollandse kost eten. Hij kon geen Chinees eten koken, want dat was volgens hem vrouwenwerk. Zo kregen mijn broer en ik op onze verjaardag wel een geschenk van hem, mijn zuster kreeg niets. In zoverre hadden we het met hem goed getroffen. In China had hij voor burgemeester gestudeerd, maar hij bezat te weinig geld had om die positie te kunnen kopen. Hij wilde hier dat geld daarvoor verdienen.

Aangezien hij dus Chinees kon lezen en schrijven, werd hij een contactpunt voor de Chinezen in de omgeving. Wekelijks kreeg hij een Chinese krant uit Parijs. Hij schreef brieven voor zijn landgenoten en las de ontvangen brieven voor. Regelmatig kwam er een Chinees langs, die belasting kwam heffen voor de 'grote' generaal Chiang Kai-Shek. Wang had een grote prent van hem op zijn kamer hangen.

Nu gebeurde het, dat deze belastingontvanger werd beroofd of misschien wel vermoord. Daarover werd ergens in Helmond een Chinese rechtszaak gehouden. Mijn moeder heeft de uitspraak niet uit Wang kunnen krijgen, maar er werd wel een vonnis uitgesproken en waarschijnlijk ook uitgevoerd. Hij was zeer

De Helmat huizen ook wel Duitse huizen genoemd rond 1960. De straat heette toen nog Zuid Parallelweg, nu is het de Houtse Parallelweg. Foto: particuliere collectie

intelligent en begon zelfs de Nederlandse krant te lezen. Mijn moeder stelde hem aan als 'minister van voedselvoorzieningen', want hij hield de distributiekaarten in de gaten en knipte de bonnen uit, die voor de komende week nodig waren.

Een Chinese pater heeft hem overgehaald om katholiek te worden, maar toen hij merkte dat hij in de kerk geld moest betalen, was zijn enthousiasme snel verdwenen. Hij vertelde aan mijn moeder, dat hij een hoed wilde gaan dragen en mijn moeder zei toen tegen hem, dat hij dan voor alle vrouwen zijn hoed moest afnemen. Dat deed hij niet, dan had hij liever een aktetas en dat werd het dan. Tijdens de oorlog is hij bij ons weggegaan en is voor de Duitse bezetter gaan werken als intermediair voor de Chinezen. Hij is niet lang daarna aan TBC overleden. «

Noot

Vermoedelijk is Wang (achternaam), Tcheng Sung (voornamen), na zijn verblijf bij de familie Kam door de Duitsers tewerkgesteld in het (Chinezen) werkkamp De Rips bij Bakel. Eind 1943 werd er in het kamp open TBC geconstateerd. Iedereen in de omgeving, ook alle inwoners van de dorpen De Rips en Bakel, werd getest. Dat leverde onder de bevolking 121 positieve reacties op. Vermoedelijk is ook Wang Tcheng Sung besmet geraakt. Hij stierf op 14 februari 1944 op 32-jarige leeftijd in het Sint Antonius Ziekenhuis in Helmond.

Bronnen

- 'Oorlogsherinneringen. De Tweede Wereldoorlog in de omgeving van Helmond', auteur Evert Kam
- nl.wikipedia.org/wiki/Kamp_De_Rips

A close-up portrait of Carel Frederik Wesselman, a man with dark hair and a serious expression, looking directly at the camera. The background is dark and out of focus.

De Helmondse heer

Carel Frederik Wesselman *en koloniale handel*

door *Lia van Zalinge-Spooren*

Het artikel over Biertempel in *Helmonds Heem* nr 62 belicht één van de Helmondse aspecten van het onderzoek naar Helmonds koloniale verleden. In het huidige artikel ligt de focus op de Helmondse heer Carel Frederik Wesselman. In de discussie over het slavernijverleden van Helmond duikt steeds zijn naam op. Daarbij worden koloniale handel en het bezit van tot slaaf-gemaakte mensen – omdat beide naar hedendaagse maatstaven verwerpelijk zijn doordat ze gebaseerd zijn op uitbuiting – op één hoop gegooid. Tevens worden de activiteiten van Carel Frederik en zijn broer Daniel Cornelis met elkaar verward.

Bij nieuw onderzoek, mogelijk door digitalisering van archieven, blijkt dat er grote verschillen zijn tussen de twee broers. De eerste richt zich op het voorzichtig opbouwen van rijkdom via handel in bouwmaterialen en winsten gemaakt bij de productie van munten. Dat leidt ertoe dat hij in 1781 het Helmondse kasteel kan kopen. De tweede probeert snel rijk te worden via riskante investeringen in de driehoekshandel, investeringen die verkeerd uitpakken, met als dieptepunt de ramp met de *Neptunus* en de daaropvolgende geëiste schadevergoedingen door de Zeeuwse eigenaren van het schip. Hij gaat failliet en de rest van zijn leven laat hij nauwelijks nog

sporen na in de schriftelijke neerslag van het verleden, de archieven. Gezien de aandacht die er nu nog voor Daniel Cornelis is, kun je echter niet zeggen dat hij in de vergetelheid is geraakt. De activiteiten van Daniel Cornelis zijn interessant, maar niet of nauwelijks voor de Helmondse geschiedenis. Hij was weliswaar enkele jaren drossaard van Helmond, maar had de uitvoering van zijn werkzaamheden uitbesteed. Hij blijkt bij niet één rechtszaak in Helmond betrokken te zijn geweest. Terwijl hij in Amsterdam bleef wonen, werd hij in Helmond vertegenwoordigd door de door hem aangestelde stadhouders J.A. Kuijpers en procureur A. Schoondermark.

Het gezin van Pieter Wesselman en Hendrina Pluijm

Carel Frederik en Daniel Cornelis zijn kinderen van Pieter Wesselman en Hendrina Pluijm. Pieter kwam in 1732 naar Beekbergen waar hij vermoedelijk meteen betrokken was bij de nieuwe kopermolen van zijn toekomstige schoonvader Teunis Pluijm. De geboortehuizen van de kinderen van het echtpaar Wesselman-Pluijm weerspiegelen zijn groeiende welstand. De vier oudste kinderen, Alijda, de als peuter overleden Hendrik I, Hendrik II en Geertrui, werden tussen 1737 en 1744 geboren op het bedrijf van opa Teunis, de kopermolen. Carel Frederik en Johanna Lambertina kwamen in 1746 en 1748 ter wereld op het goed Hoog en Laag, een particulier huis op de grens van Beekbergen en Nijbroek, eveneens eigendom van opa. De vier jongste kinderen, Daniel Cornelis, Catharina, Regina en Hester werden tussen 1752 en 1759 geboren op het goed Ter Inde in Nijbroek, dat Pieter en Hendrina zelf hadden gekocht. In Nijbroek, waar vader Pieter vice-rechter was, groeiden

de kinderen Wesselman op. De kopermolen zorgde voor inkomsten, maar daarnaast verwierf Pieter aanzienlijk veel onroerend goed. Na zijn overlijden werden slechts de onroerende goederen te Nijkerk verdeeld. Goederen in Voorst en Het Loo bleven gemeenschappelijk. Alleen al het te verdelen onroerend goed in Nijbroek was ruim f 41.000 waard.

De Amsterdamse jaren

Terwijl de meeste kinderen in de omgeving van Nijbroek bleven, trokken Carel Frederik, en later Daniel Cornelis, naar Amsterdam. Voor zijn vertrek naar Holland genoot Carel Frederik een jaar lang onderwijs aan het gymnasium te Zutphen waar hij op 18 april 1762 als leerling werd ingeschreven in de derde klas. Waar hij tevoren naar school ging is onbekend. Vanaf 1763 werd hij in Amsterdam door Hendrik Vroom opgeleid tot essayeur. Dat maakte hem tot controleur van het gehalte van goud- en zilverwerken en munten. Naar hij zelf later verklaarde, leerde hij bij Vroom veel meer omdat die niet alleen essayeur was, maar ook een groot wisselkantoor had en daarnaast een smelterij en raffinaderij om zilver en goud te zuiveren. Dankzij die brede opleiding, waarvoor de

Gerrit Haije kocht in 1753 twee huizen met vier achterhuisjes op de Binnen Amstel op de westhoek van de Wagenstraat. In 1757 wordt verklaard dat hij die twee huizen heeft verbouwd tot de Steenkoperij. Het is het 'Huis met de trappen', gebouwd in 1616, dat nu het adres Amstel 180 heeft.

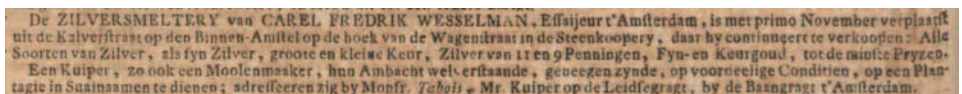
Collectie: Stadsarchief Amsterdam, fotograaf C.P. Schaap

basis vermoedelijk al was gelegd in de kopermolen van opa en vader, kon Carel Frederik zich in maart 1767, meteen na zijn eedsaflegging, als zelfstandig essayeur vestigen in de Kalverstraat, waarbij hij, net als Vroom, een breed dienstenpakket aanbood.

Op 18 februari 1770 trouwde Carel Frederik met Anna Sebilla Wilhelmina Plencker. Zij waren geen familie van elkaar, maar wel via huwelijken verwant. Peter Croon en Aeltgen Haack, de overgrootouders van Carel Frederik waren tevens grootouders van Peter van Woelderen, de echtgenoot van een zus van Anna Sebilla Wilhelmina. Carel Frederiks bruid was in juni 1769 weduwe geworden van bouwondernemer en steenhandelaar Gerrit Haije, haar 38 jaar oudere eerste man. Bij hun huwelijk bracht Carel Frederik een contant bedrag in van f 3.000. Anna Sebilla Wilhelmina stond er op dat moment financieel veel beter voor. Zij bracht de bezittingen in die ze gezamenlijk met haar eerste man had bezeten en dat wat ze van hem had geërfd. Het betrof het huis De Steenkoperij op de Binnen Amstel op de hoek van de Wagenstraat van waaruit Haije zijn handel dreef. Welke waarde dat huis vertegenwoordigde staat niet in het huwelijkscontract. Huisraad, kleding, sieraden, zilverwerk, voorraad aan bouwmaterialen en een chaise met kap plus twee paarden waren gezamenlijk f 8.000 waard. Daarnaast bezat ze nog f 9.000 in contanten.

Vanaf zijn huwelijk was Carel Frederik zowel actief als essayeur én als handelaar in bouwmaterialen in de Steenkoperij. Nog even hield hij het pand in de Kalverstraat aan, maar per 1 november 1771 bracht hij ook zijn essayeursactiviteiten over naar de Steenkoperij. Daar deed hij ook, heel voorzichtig, de eerste pogingen om geld te verdienen via handel met Suriname. Hij stuurde kleine partijen bouw materiaal en soms wat andere artikelen, met de belofte dat meer leveringen zouden volgen als alles soepel verliep. Het viel niet altijd mee. In juni 1771 nam kapitein Jacob Visser met zijn schip de Joan Coenraad bouwmaterialen mee om die in Suriname te verkopen, waarbij hij 8% van de netto winst zou mogen houden. Visser overleed tijdens de reis, waarna opperstuurman Joseph Mels hem opvolgde als kapitein en onder dezelfde voorwaarden de bouwmaterialen verkocht. De belangrijkste koper was planter Gosen Kuijpers van plantage Leij en Hoop voor een bedrag van f 432. Kuijpers overleed echter voor het bedrag was betaald. Toen Mels in juli 1772 terug was in Amsterdam, stelde hij zich weliswaar borg voor de betaling, maar een succes kun je het niet noemen. Toch moet deze handel wat opgeleverd hebben, want hij bleef in de jaren daarna bouw materiaal leveren, aangevuld met wat andere waar, waaronder bijvoorbeeld drank. Deze leveringen gebeurden steeds met schepen die rechtstreeks op Suriname voeren, niet met schepen die via de kust van Afrika voeren in de

De ZILVERSMELTERY van CAREL FREDRIK WESSELMAN, Essayeur t'Amsterdam, is met primo November verplaatst uit de Kalverstraat op den Binnen-Amstel op de hoek van de Wagenstraat in de Steenkoperij, daar hy continuëert te verkoopen: Alle Soorten van Zilver, als fyn Zilver, groote en kleine Keur, Zilver van 11 en 9 Penningen, Fyn-en Keurgoud, tot de maate Fryze. Een Kuiper, zo ook een Moolenmaker, hun Ambacht wel eritsaude, geuegen zynde, op voorreelge Condition, op een Plantage in Suinaamete te dienen; adresseren zig by Monfr. Tabuis, Mr. Kuiper op de Leidsegragt, by de Baanragt t'Amsterdam.

Op 2 november 1771 laat essayeur Carel Frederik Wesselman via de Oprechte Haerlemsche Courant weten dat hij zijn zilversmelterij heeft verplaatst. www.delpher.nl

zogenoemde driehoekshandel. Uiteraard betekende dat veel tijdswinst, omdat het handelen op de kust van Afrika maanden in beslag nam.

In deze periode kocht hij ook aandelen in de schepen De Hoop en Het Goed Succes, schepen die op Suriname voeren. Daarbij is het wat moeilijker om een scheidslijn aan te brengen tussen de vaart op Suriname en de driehoekshandel met de daarmee gepaard gaande slavenhandel. In de eerste plaats omdat niet de houder van een deelbewijs van $1/16^e$ of $1/32^e$ deel in een schip het beleid bepaalde, maar de eigenaren. Bij beide schepen was dit de firma Jochem Matthijs en Coenraad Smitt, die ook slavenschepen uitreedden. In de tweede plaats omdat er een chertepartij kon worden gesloten, waarbij het schip gecharterd werd. Uit onderzoek naar De Hoop met kapitein Jonas Malmberg, een oude Sontvaarder uit Kopenhagen, blijkt dat deze steeds rechtstreeks voer op Suriname, maar bij Arij van der Pot met zijn Goed Succes is dat niet altijd het geval. Dat schip werd in 1775 door de West-Indische Compagnie gecharterd om personeel te vervoeren naar fort St. George d'Elmina. Daarbij werd uitdrukkelijk bedongen dat de firma Matthijs en Smitt, noch de kapitein, noch de scheepslieden handelswaar mochten meenemen en in Afrika verhandelen. De handel in slaven werd expliciet verboden. Toch verklaarden enkele scheepslieden later dat al bij vertrek handelsgoederen waren ingeladen die in Elmina 's nachts, als de wachten sliepen, stiekem van

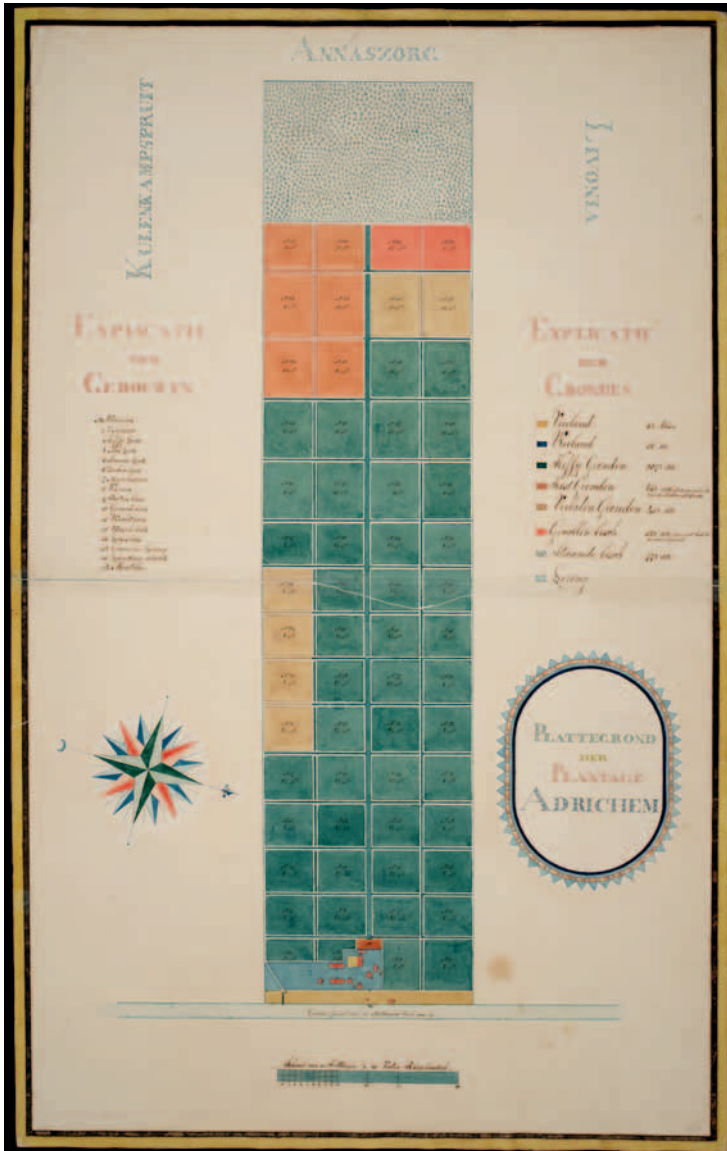

*Portret van Carel Frederik Wesselman door F.X.J. Jacquin.
Particuliere collectie; bruikleen Museum Helmond*

boord waren gehaald om er slaven en olifantstanden mee te kopen. Omdat het schip slechts voor de heenreis was gecharterd, kon het daarna doodleuk met de verboden handelswaar naar Amerika vertrekken en die daar verkopen.

Carel Frederik Wesselman raakte via zijn zwager Hendrik Willem Bernard Plencker ook betrokken bij de mogelijke aankoop van een plantage. Maar in tegenstelling tot wat in de aankondiging van deze artikelenreeks is gesteld, bezat hij er zelf geen. Zwager Plencker, die in Suriname plantage Adrichem beheerde, probeerde Wesselman in 1773 te verleiden tot het optreden als geldschieter bij de aankoop van een plantage. Plencker had zelf niet voldoende geld,

Kaart plantage Adrichem uit de tijd dat Hendrik Willem Bernard Plencker er beheerder was. Collectie: Universiteit van Amsterdam

maar hoopte op financiële steun van zijn zwager. Wesselman voelde er niets voor. Het was slechts windhandel. Veel kopers gingen failliet omdat ze voor een veel te hoge prijs plantages kochten. Die leverden vervolgens te weinig op omdat de beheerders geen verstand van de teelt

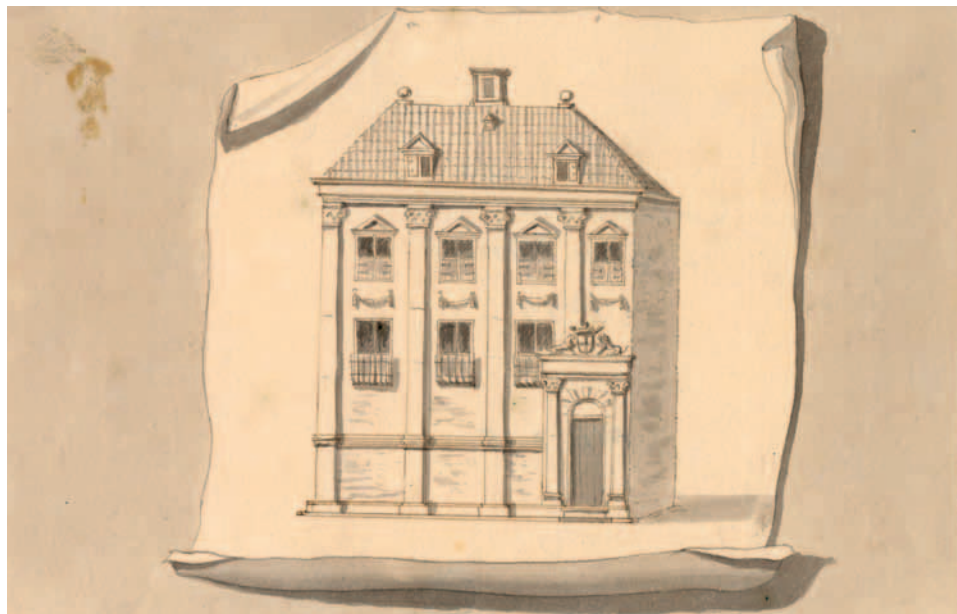
hadden. Plencker moest maar om raad vragen bij zijn huidige werkgever. Een jaar later was Wesselman iets toeschietlijker. Mocht Plencker een plantage vinden die bij executie werd verkocht en daarom goedkoop gekocht kon worden, was hij wel genegen een plantage te

kopen. Hij stelde daarbij voorwaarden die het mogelijk zouden maken dat hijzelf alles in de hand hield, waarbij Plencker slechts beheerder zou zijn. De plantage moest alleen op Wesselmans naam komen te staan en alle producten moesten via hem verkocht worden. Als hij zuinig zou leven en de plantage geld op zou gaan leveren, zou Plencker mee gaan delen. In 1776 kwam Plencker over uit Suriname voor familiebezoek. Hij bracht de rekening en verantwoording over plantage Adrichem van het jaar 1775 plus een maandrekening uit datzelfde jaar mee om aan Wesselman te tonen. Vermoedelijk wilde hij bewijzen dat hij een plantage met succes kon beheren. Bij zijn vertrek in november van dat jaar liet hij die stukken bij zijn zwager achter. Zij bleven in diens archief bewaard. Het zijn deze rekeningen van

plantage Adrichem die duidelijk maken dat mensen, die op de plantage als slaaf moesten werken, werden gezien als onderdeel van de inventaris, vergelijkbaar met gereedschappen, proviand, bouwmaterialen en vee; met een debet- en creditzijde voor aanwinst en verlies.

De Utrechtse jaren

Tot uitvoering van het plan om een plantage aan te kopen kwam het niet. Voor Carel Frederik Wesselman veranderden de omstandigheden. Volgens een bericht aan zijn zwager leed hij aan een door een accident veroorzaakte onpas-selijkheid aan zijn hoofd waaraan hij was geopereerd. In de volgende zinsnede zegt hij te zijn benoemd tot muntmeester in Utrecht. Het zou kunnen dat door deze gezondheidsproblemen de combinatie van munthandel/essayeurschap en

Tussen 1777 en 1783 was Carel Frederik Wesselman muntmeester te Utrecht in het gebouw op de Oudegracht. Hij woonde en werkte in het gebouw.

Tekening: L.P. Serrurier, 1724, collectie Het Utrechts Archief

steenkoperij/handel in bouwmaterialen te veel werd en hij daarom een andere functie ambieerde. Maar zeker is dat niet. In ieder geval vestigde hij zich op 16 juni 1777 als muntmeester in Utrecht.

Jongere broer Daniel Cornelis, die inmiddels ook was opgeleid tot essayeur, bleef in Amsterdam en vertegenwoordigde van daaruit de Amsterdamse belangen van zijn broer. Uit de periode 1780-1781 is een rekening-courant bewaard gebleven waarin de wederzijdse leveringen en vorderingen staan genoteerd. Daniel Cornelis leverde goud, zilver, koper en oude munten aan Carel Frederik, die er vervolgens munten van sloeg die daarna via het kantoor van Daniel Cornelis in roulatie werden gebracht. Daar was niet illegaals aan. In de akte van aanstelling was bedongen dat Carel Frederik de helft van de sleischat mocht houden. Dat was de winst die gemaakt werd doordat munten geslagen werden van een allooi van edelmetaal en minder dure metalen. Door die menging lag de nominale waarde van een munt hoger dan de productiekosten. Zolang Carel Frederik de helft van de sleischat betaalde aan de Staten van Utrecht, mocht hij munten in roulatie brengen. In de akte van aanstelling zijn zelfs bepalingen opgenomen over het betalen van de portier bij de Waagpoort om het geld met de nachtschuit naar Amsterdam te brengen.

In de rekening-courant gaat het om levering van munten en goud, maar ook om andere zakelijke belangen. Zo inde Daniel Cornelis voor Carel Frederik het verzekeringsbedrag dat werd uitgekeerd na het stranden van het schip Het Goed Succes. Dat bedrag werd vervolgens in de

rekening-courant opgenomen als schuld van Daniel Cornelis aan Carel Frederik. De samenwerking moet vooral voor Carel Frederik geen onverdeeld genoegen zijn geweest. Toen Daniel Cornelis op 5 mei 1781 een deel van de rekening voor akkoord tekende, was hij zijn broer f 28.000 schuldig. De hoop was wel dat dat bedrag in een volgende rekening minder hoog zou zijn omdat dan de zaak met het schip De Juffrouw Elisabeth geregeld zou zijn. Dit schip, eigendom van Daniel Cornelis' firma Wesselman en Woortman, was op zijn eerste reis als slavenhaler twee keer geakaapt. Dat gebeurde tweeëneenhalve maand voor het tekenen van de rekening in mei 1781. Carel Frederik stelde zich in deze tijd vaker garant bij aankopen door zijn broer. Met het uit te keren verzekeringsgeld kon Daniel Cornelis hem terugbetalen.

Helmondse periode

Later schrijft Carel Frederik Wesselman dat hij zijn muntmeestersfunctie opgaf in verband met 'indispositie' (problemen met gezondheid) en omdat het werk te weinig opleverde. Dat het te weinig opleverde, lijkt in strijd met het feit dat hij in 1781 wel kasteel en heerlijkheid Helmond kon kopen voor een bedrag van, zoals hij zelf schrijft, f 160.000 inclusief kosten voor overdracht. Hij verhuisde overigens nog niet naar Helmond. De Staten van Utrecht lieten hem pas in 1783 gaan nadat hij de nieuwe muntmeester had ingewerkt. Toch zou hij begin 1787 nog een halfslachtige poging doen om muntmeester van Holland te worden aan de Munt te Dordrecht. Dat lijkt vooral te zijn ingegeven door Daniel Cornelis Wesselman die zijn broer op een presenteerblaadje aanbood en al bij

Binnenplaats van kasteel Helmond rond 1900. Collectie: Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed

allerlei personen had verklaard dat zijn broer, die zo'n geweldige muntmeester was, wel zou solliciteren. Carel Frederik zette zijn eisen op papier, maar die waren zo hoog dat gekozen werd voor een ander waarmee men goedkoper uit was. Daarnaast is van invloed dat dit speelde in de Patriottentijd met later in het jaar het herstel van het Oranjobewind. Dat maakte dat iedere benoeming politiek gekleurd was.

Uit niets blijkt dat Carel Frederik zich in Helmond nog bezighield met koloniale handel. Hij was intensief bezig met zijn nieuwe bezit en de uitbreiding en verbetering daarvan. Daarbij bleef hij de essayeur die hij door opleiding was. Hij verdiepte zich in landbouwmethodes en las zich grondig in om zijn bezit zo

rendabel mogelijk te exploiteren. Hij testte alle methodes zelf om te bepalen welke voor hem het meest geschikt waren. Het maakte niet uit of het ging om boomteelt, veestapel, boterproductie, tot zelfs een jeneverstokerij. Hij zaaide bijvoorbeeld dennenzaad uit onder verschillende omstandigheden om te bepalen op welke manier het zaad het best ontkiemde. Maakte naast elkaar al dan niet verwarmde bedjes, al dan niet natgehouden en met verschillende ondergronden, zoals vaste en losse aarde, as en turf. Hij bleef ook een prudente probeerder door zijn experimenten op een dergelijke schaal uit te voeren dat hij ze zonder te veel verlies kon stopzetten. Daarin was hij niet veranderd sinds de tijd dat hij op kleine schaal bouwmaterialen naar Suriname verscheepte.

Slot

Carel Frederik Wesselman probeerde door hard te werken en voorzichtig te investeren zijn fortuin te maken. Wel alles uitproberen, maar op kleine schaal en zo veel mogelijk onder eigen toezicht, zodat hij zelf alles in de hand kon houden. Daarbij paste niet het risicovolle investeren in de driehoekshandel, wel het op kleine schaal handelen in bouwmaterialen. Paste niet het investeren in een plantage waarbij hij afhankelijk zou zijn van een beheerder, wel het investeren in

bezit in Brabant waar hij zelf het beheer in handen had. Het investeren in een generaliteitsgebied als Brabant, dat in een latere fase van de Tachtigjarige Oorlog als veroverd gebied een afhankelijke status had, gebeurde vaker in deze periode. Qua investering is het vergelijkbaar met het investeren in een plantage in Suriname. Er was een groot arsenaal aan goedkope arbeidskrachten aanwezig om de grond te bewerken. Uiteraard met het grote verschil dat in de generaliteitsgebieden geen mensen als slaaf moesten werken. «

De windvaan op de noordwestelijke toren van kasteel Helmond verbeeldt de rijkdom die koloniale handel met zich bracht.

Foto: J.M.T. Verschuieren, collectie RHCe

Verder lezen

Het archief van de familie Wesselman is tientallen jaren geleden ondergebracht in een openbare archiefinstelling waardoor het voor iedereen toegankelijk is voor onderzoek. De stukken over koloniale handel en slavernij in dit archief trokken al snel de aandacht en zijn regelmatig gebruikt voor eerdere publicaties. Ze komen uitgebreid aan bod in het boek dat dertig jaar geleden onder redactie van de toenmalige directeur van Gemeentemuseum Helmond Bea Brommer, verscheen onder de titel *Ik ben eigendom van... Slavenhandel en plantageleven*.

Bijna tien jaar geleden verrichtte Gerard Snikkenburg onderzoek in Helmond in het kader van het project *Mapping slavery*. Het resulteerde in een artikel van Snikkenburg en Dineke Stam 'Sporen van slavernij in Noord-Brabant', verschenen in *slagerij Brabant* (2017-3), dat tevens te raadplegen is via de website van Erfgoed Brabant. De rol van Daniel Cornelis Wesselman in het drama van de Neptunus is uitgebreid onderzocht door Ruud Paesie en uitgewerkt in zijn boek *Slavenopstand op de Neptunus. Kroniek van een wanhoopsdaad* uit 2016.

Helmondse zouaven

door Jolanda Bakker

Bijna niemand weet nog wat 'zouaven' zijn. Zouaven waren soldaten van de paus in de periode 1860-1870. Katholieke ongehuwde jongemannen van 17 tot 40 jaar werden indertijd door een actieve pastoor of kapelaan overgehaald om het Italiaanse grondgebied van de paus te beschermen tegen een nationalistische legerovermacht. Vooral in Helmond, Geldrop en Asten was de bereidheid om naar Rome af te reizen groot. Niet alleen het katholieke geloof speelde een rol, maar ook het verlangen naar avontuur en sensatie.

Geschiedenis

Van oudsher bezat de paus een groot gebied, het Patrominium Petri (het erfgoed van Petrus) genoemd, dat zich

in de 19^e eeuw uitstreckte van de oost- tot de westkust van Italië. De paus was zowel geestelijk als wereldlijk leider. In de pauselijke staat werd al eeuwenlang een conservatief beleid gevoerd met veel armoede en criminaliteit.

Italië bestond in vroegere tijden uit allerlei kleine koninkrijkes en hertogdommen. Bij de Italiaanse bevolking werd rond 1820 het verlangen naar een eenheidsstaat groter. Deze beweging wordt de 'Risorgimento' genoemd. Victor Emmanuel II, de koning van Sardinië, en zijn bondgenoot Giuseppe Garibaldi, een liberale nationalist, startte met behulp van Franse troepen een onafhankelijkheidsoorlog met het doel één Italiaanse staat te

Italië bestond in het begin van de 19e eeuw uit verschillende koninkrijkes en hertogdommen. nl.wikipedia.org

stichten. Dit resulteerde in de (tijdelijke) oprichting van een nieuwe Romeinse Republiek in 1848.

In 1861 werd het Koninkrijk Italië uitgeroepen. De eerste koning was natuurlijk Victor Emanuel II. Het nieuwe koninkrijk was nog niet compleet: de pauselijke staat lag ertussenin en deelde over de hele breedte het land in tweeën.

Veel delen van de Kerkelijke Staat sloten zich aan bij het nieuwe Italiaanse koninkrijk. Dit was tegen het zere been van de paus: hij wilde zijn gebied behouden. Door deze ontwikkelingen riep de heilige vader, Pius IX, in 1860 de gehele katholieke wereld op om jonge ongehuwde mannen te zenden om als vrijwilliger dienst te doen in een nieuw pauselijk legeronderdeel: de zouaven.

Foto boven: H.C. Coolen, zonder uniform, met pauselijke onderscheiding.

Foto links: Driek Rooijackers, Helmonds laatste zouaaf. Hij werd 86 jaar. Collectie: RHCe

Zouaven

De naam is ontleed aan een krijgs-
haftige volksstam uit Algerije: de
Zouawa, die later opgenomen werden
in het Franse leger. Het uniform van
de zouaven is geïnspireerd op een
Turks model. Als hoofddeksel droegen
de pauselijke troepen een kepie (pet).
Oorspronkelijk werd er een fez gedragen,
maar dit werd gezien als te islamitisch.
In totaal kende het regiment 11.000
man, waaronder 3181 Nederlanders,
2964 Fransen, 1634 Belgen, 700
Italianen en 500 Canadezen. Alleen in
Nederland en België was de bereidheid
onder de katholieken om de paus te hulp
te komen groot. Het gewone volk had
geen weet van de onmogelijke poli-
tieke situatie, waarin de paus zich had
gemanoeuvreed. Van de hogere burgerij
meldde zich nagenoeg niemand.

Een aspirant-zouaaf moest een
vrijstelling hebben van de Nationale
Militie (militaire dienst), tussen de 17
en 40 jaar oud zijn, voorzien zijn van
een getuigschrift van de pastoor en een
gezondheidsverklaring van een dokter.
Men tekende voor een dienstperiode van
twee jaar.

Helmond

Uit Helmond en directe omgeving
zijn ongeveer veertig jongemannen
vertrokken naar Rome om als zouaaf
te dienen. De eerste Helmonder, die
vertrok, was koster Antoon Verheyen
van de Sint Lambertuskerk. Medio 1860
ging de reis als volgt: eerst met de trein
naar Rotterdam, vervolgens met de
stoomboot naar Moerdijk en verder per
trein naar Oudenbosch en lopend naar
de verzamelplaats, pensionaat St. Louis.
De volgende dag ging de reis verder naar

Brussel, waar het officiële wervings-
bureau was gevestigd. Ook via Tilburg en
Maastricht kon men direct naar Brussel
reizen. De dag daarop ging de reis verder
naar Parijs en Marseille, waar men de
boot nam naar Civitavecchia, een haven-
stad aan de westkust van Italië. Vandaar
reisden ze verder per trein naar Rome,
waar ze werden opgevangen, getraind
en onderverdeeld in milities. Niet
dat de Italianen de aspirant-zouaven
verwelkomden: ze zagen ze liever gaan
dan komen. De voertaal binnen het
leger was Frans, een taal die de meeste
Helmonders niet beheersten.

Na het vertrek van koster Verheyen
heeft het nog jaren geduurd voordat
andere Helmonders zich melden. Het
was een hele onderneming, de meeste
jongens kwamen uit eenvoudige milieus
en hadden nog nooit iets van de wereld
gezien. Ook van hun ouders werd veel
gevraagd. Zij moesten de inkomsten
van hun zoon missen en soms ook nog
financieel bijspringen. Pas vanaf 1867
vertrokken regelmatig Helmondse
jongens naar Rome.

Tragisch is het verhaal van het gezin
Saenen met vijf kinderen. De vader, Jan
Francis, was al in 1854 overleden en de
moeder in 1868. De twee zonen Josef
en Jan reisden in 1869 af naar Rome.
De 18-jarige Josef stierf vijf maanden
na aankomst in een militair hospitaal,
vermoedelijk aan dysenterie. De
hygiënische toestanden in het pauselijk
leger waren niet al te geweldig als we de
brief van Hendrikus Verberne aan zijn
moeder in Stiphout moeten geloven.
Op het schip richting Civitavecchia aten
de aspirant-zouaven zonder bestek uit
een grote ton.

Overzicht van Helmondse Zouaven

Vertrek	Naam	Geb. datum Helmond	Overlijden Helmond e.a.	Bijzonderheden
1860	Verheyen, Antonius (Antoon), legernummer 67	16-09-1831	25-09-1882 Vlijmen	Koster, Castel Fidardo medaille
1867	Bernards, Franciscus (Frans)	22-11-1844	23-11-1876 Geldrop	Landbouwer
	Geenen, Johan Christiaan (Jan)	06-08-1841	11-05-1902 H.	Scheerder
	Looveren van de, Fredericus Franciscus (Frits)	10-10-1844	19-12-1892 H.	Bakker, korporaal, Mentana kruis
	Reek van den, Wilhelmus (Willem)	27-10-1843	31-03-1880 H.	Wever
	Swinkels, Johannes (Johan)	11-11-1832	13-06-1889 H.	Fabrieksarbeider, 2 ^e termijn, Mentana Kruis
	Wayers, Hendricus (Hendrik)	24-04-1844	24-07-1868 Tivoli (Italië)	Verdronken
1868	Janssen, Alexander Siberius Gerardus Antonius (Alex)	22-05-1848	20-07-1932 Den Haag	Bierbrouwer, 2 ^e termijn
	Verberne, Henricus/ Hendrikus	03-10-1845	03-03-1913 H.	Arbeider
1869	Bree, van, Godefridus Hubertus	01-05-1846	16-01-1902 H.	Stucadoor
	Hendriks, Johannes (Jan)	26-12-1849		Kuiper
	Koning de, Ludovicus Hendricus (Louis)	17-12-1850	01-06-1917 Stratum	Wever
	Quix, Petrus Mathias	14-03-1843	28-05-1879 Waterloo (België)	Fabrieksarbeider
	Rooyackers, Hendricus (Driek)	12-10-1848	22-02-1934 H.	Fabrieksarbeider, slagersknecht, slager
	Roy, de Wilhelmus Hubertus (Willem)	08-03-1848	19-01-1906 H.	Koetsier, stalhouder
	Saenen, Josephus Christianus (Josef)	19-02-1851	30-07-1869 Rome, Italië	Overleden in militair hospitaal
	Saenen, Johannes Hubertus (Jan)	14-12-1844	In 1882 naar Gladbach (Dld.)	Arbeider, wever
1870	Popeliers, Jacobus	09-11-1848	29-06-1871 H	Sigarenmaker
?	Koolen, Cornelis Hubertus	28-06-1843	13 juni 1926 H.	Wever, 2 ^e termijn
	Martens, Johannes (Jan)	08-04-1841	5 juli 1917 Vught	Wever, 2 ^e termijn
	Moorsel, Franciscus Hubertus	05-07-1834	31-10-1910 Geldrop	

Noot 1: Allen ontvingen in 1891 de bronzen 'Bene Merenti' medaille (voor trouwe dienst).

Noot 2: In het archief van Jan Beekmans bevinden zich de Helmondse (zouaven) zakboekjes van F.F. van de Looveren en H. Verberne.

De volgende personen zijn elders geboren en na 1870 naar Helmond verhuisd en aldaar overleden:

- Johannes Arts (1848-1933)
- Philippus Franciscus Bombeeck (1851-1915)
- Bartholomeus (Bart) Bongers (1838-1909, bakker/bierbrouwer)
- Francis (Frans) Coolen (1844-1913)
- Hermanus (Herman) Filippini (1841-1906)
- Johannes (Johan) van Heeswijk (1844-1895)
- Victor Maria Jacobs (1846-1877)
- Gijsbertus Petrus Franciscus (Gijsbert) Konings (1843-1895)
- Martinus Lintermans (1846-1923)
- Lambertus Hubertus (Lambert) Roxs (1847-1903)
- Antonius Johannes Baptist (Antoon) Taabe (1838-1898, koffiehuishouder op de Markt)
- Johannes Thijssen (1843-1898)
- Hendricus (Driek) Welten (1844-1911).

De Helmondse Zouavenvereniging in 1903 met oud-zouaven uit Helmond en omgeving, enkele begunstigers en bestuursleden. Collectie: RHCE

Veldslagen

Tijdens de veldslagen in de 19^e eeuw werd nog primitief man tegen man met geweer, bajonet en dolk gevochten, al dan niet ondersteund door kanonnen. Tijdens onderstaande veldslagen sneuvelden een aantal Nederlanders (geen Helmonders):

- 18 september 1860: veldslag bij Castelfidardo (5)
- 5 oktober 1867: de bestorming van Bagnorea (1)
- 23 oktober 1867: de veldslag bij Monte Libretti (10)
- 3 november 1867: de veldslag bij Mentana (14)
- 11 september 1870: beleg van Rome (8)

De strijd om Rome was snel gestreden: aan de Italiaanse kant stonden 50.000 manschappen, het pauselijk leger telde 8000 man. Om bloedvergieten te voorkomen besloot de paus de strijd te staken. Van dat ogenblik af beschouwde de paus zich als 'de gevangene van het Vaticaan', een situatie die zou voortduren tot 11 februari 1929. Onder Mussolini kwam het Verdrag van

Lateranen tot stand, waarbij Italië de soevereiniteit van de paus erkende. Het Vaticaan wordt dan een moderne stadstaat, een ministaatje van 44 hectaren.

Terugreis van de Zouaven naar Nederland

Op 20 september 1870 viel Rome en was de strijd voor de zouaven ten einde. Ze namen op 21 september 1870 op het St. Pietersplein en masse afscheid van Pius IX, leverden hun wapens in en werden per spoor naar Civitavecchia vervoerd. Per schip ging het vandaar naar Genua. Via Bolzano reisden de Belgen en Nederlanders via Oostenrijk en Beieren naar Mainz. Overal was een hartelijke ontvangst en voldoende eten en drinken. Vervolgens ging het via Keulen naar Aken, waar de Nederlanders en de Belgen uiteengingen. Begin oktober kwamen de verdedigers van Rome in Maastricht aan waar hen volgens de toenmalige kranten een 'geestdriftig' ontvangst ten deel viel. Vandaar reisden zij door naar hun woonplaats. Overal in het land werden kerkelijke collectes gehouden voor de terugkerende zouaven.

Impressie van de slag bij Mentana op 3 november 1867. nl.wikipedia.org

Begrafenis van de laatste Helmondse zouaaf; de 86-jarige Hendrikus (Driek) Rooijackers. Hij werd op op 26 februari 1934 met groot vertoon door enkele wapenbroeders begraven. Op de foto is de Ameidestraat te zien met op de achtergrond de Heilig Hartkerk. De stoet is aangekomen bij de kruising met de Noord- en Zuid-Koninginnewal en is op weg naar de begraafplaats in de Molenstraat. Collectie: RHCe

Na 1870

Niet alle voormalige zouaven namen bij thuiskomst hun beroep weer op. Velen namen dienst in een ander leger. Ex-zouaaf Johan Manders uit Bakel nam dienst in het Spaanse Carlistische leger en Antoon Verheyen, voormalig koster van de Helmondse Lambertuskerk, werd beroepsmilitair. De opoffering voor de paus kreeg ook nog een staartje. Volgens de Nederlandse wet mag men niet zomaar in vreemde krijgsdienst treden. De meeste zouaven hadden vooraf geen toestemming aan Koning Willem III gevraagd en bij terugkeer uit Italië verloren zij hun Nederlanderschap en waren zij stateloos.

Na 1870 richtten de oud-zouaven de 'Helmondse Zouavenvereniging' op, welke tot 1919 bleef bestaan. Het vaandel van de vereniging werd gemaakt door Lambert Roxs en beschilderd door Gerard van der Sommen. Lambert Roxs begeleidde als vaandeldrager alle overleden zouaven van Helmond en omgeving naar hun laatste rustplaats. Na de dood van Lambert in 1903 nam zoon Piet zijn taak over. Een jaarlijks terugkerend hoogtepunt voor de Helmondse oud-zouaven was de landelijke protest-meeting: ze bleven protesteren tegen de roof van het kerkelijk grondgebied.

Ter herinnering aan de periode werd in 1947 het Zouavenmuseum in Oudenbosch opgericht door Broeder Christofoor van Langen (1893-1968). Hij behoorde tot de Broeders van Saint-Louis, welke rond 1860 zeer betrokken waren bij de werving. Alles in Oudenbosch belichaamt de geschiedenis van de Zouaven: de basiliek, een replica minor van de Sint Pieter in Rome, het Zouavenmonument, hotel Tivoli. Zelfs de namen van de wijken verwijzen naar de pauselijke legerplaatsen in Velletri en Albano. Het huidige Zouavenmuseum bevindt zich in het voormalige raadhuis van Oudenbosch. Op de website: www.zouavenmuseum.nl kunt u digitaal een kijkje nemen. Rest ons nog te vermelden dat er in 1970 in het kasteel van Helmond een zouaven herdenkingstentoonstelling werd ingericht door de toenmalige stadsarchivaris Verschueren.

Resumé

Terugkijkend: het waren andere tijden. De katholieke bevolking had een 'heilig' ontzag voor kerk en staat en ze geloofden veelal het narratief dat hen voorgeschoteld werd. Immers, de paus was de plaatsvervanger van Christus op aarde en toe te behoren tot zijn leger, dat was toch wel het allerhoogste dat men kon bereiken. In 1934 stierf de laatste zouaaf in Helmond en daarmee raakte het verhaal in de vergetelheid. Tot nu toe dan.... «

*Het Zouavenmuseum in Oudenbosch.
Foto: Zouavenmuseum*

Bronnen:

- nl.wikipedia.org/wiki/Pauselijke_Zoeaven
- Boekje 'Onze Pauselijke Zouaven, herinneringstentoonstelling 1860-1985 Beek en Donk'.
- Helmonders als zouaaf in dienst van de Paus, T. Söhngen-van Gotum, Helmonds Heem 1980-03.

Krantenbericht in 'De Avondpost' van 12 september 1895. www.delpher.nl

Een frisse duik in de geschiedenis
van de

Helmondse zwembaden

door Marinus van den Elsen

Er is heel wat water door de Zuid-Willemsvaart gestroomd voordat het nieuwe binnenbad van Helmond in gebruik kon worden genomen. Maar afgelopen december was het dan eindelijk zover dat zwembad De Braak feestelijk kon worden geopend. Zwembad De Wissen, waar vele Helmonders herinneringen aan hebben, is hiermee verleden tijd. Maar ook De Wissen had een voorganger, te weten de Bad- en Zweminrichting aan de Kanaaldijk Zuid-West dat tot en met 1964 in gebruik was. Tijd om een frisse duik te nemen in de boeiende geschiedenis van de Helmondse zwembaden.

Een eerste aanzet

Eind negentiende eeuw verdrinken er jaarlijks zo'n duizend personen in Nederland. Een aantal prominente Helmonders gaat mede daarom begin 1900 op zoek naar mogelijkheden om de inwoners gezond en veilig te laten zwemmen en baden. Er wordt een commissie gevormd bestaande uit August Sassen, Karel Raijmakers, Egbert Begemann, Louis van Asten en Willem Prinzen. Het doel is de oprichting van een badhuis met zwembassin in de buurt van de Waardstraat (perceel B1223). Ondanks dat het voorstel in de raadsvergadering van 14 april akkoord wordt bevonden, gaan de plannen niet door. Er komt op die plek wel iets anders dat met

water te maken heeft en eveneens van groot belang is: de watertoren.

In de krant 'De Zuidwillemsvaart' houdt journalist Hendrik Ouwering op 17 augustus 1901 een vurig pleidooi voor het zwemmen onder de titel 'Waarom heeft Helmond geen badinrichting?' Hij vindt het onterecht dat arbeiders worden beboet als zij worden betrapt op het zwemmen in het kanaal. De boete voor zo'n vergrijp bedraagt 50 cent of 1 dag cel. Ouwering schrijft: "Wij moeten er prijs op stellen, dat de werkmans voor de gezondheid zijns lichaams zorgt; hij heeft die meer dan iedere andere stand noodig (en is toch gewoonlijk helaas vroeg genoeg versleten !) In zijne woning ontbreekt zooveel; daar heeft hij vaak nauwelijks

plaats om zich behoorlijk te wasschen. Is het dan wonder, dat hij, zoo alle gevoel voor zindelijkheid nog niet in hem gedood is, naar water gaat uitzien zwemt, waar hij kan ook al is het bij artikel zooveel en zooveel van eene gemeentelijke politie-verordering als een vergrijp tegen de zeden verboden?" Uit het oogpunt van volksgezondheid, veiligheid en zedelijkheid is het gewenst dat het werkvolk terecht kan in een fatsoenlijke zwem- en badinrichting, vindt Ouwering.

De gezondheidscommissie van de gemeente, stelt in haar jaarverslag van 1905: "Uit het oogpunt van gezondheid en zedelijkheid acht zij het tot stand komen van dusdanige inrichting ten zeerste gewenscht. Thans worden, vooral door de arbeidersbevolking, de openbare wateren vaak voor zwembassin benuttigd."

Lange aanloopperiode

Van verschillende kanten werd dus gepleit voor de oprichting van een zwem- en badinrichting in Helmond. Maar het was wachten op toestemming van Rijkswaterstaat om water te onttrekken aan de Zuid-Willemsvaart. Dit besluit laat lang op zich wachten. In 1908 is er eindelijk een concessie verleend aan Jhr. C.F. Wesselman en Herman Schulte om water te onttrekken aan de Zuid-Willemsvaart. Zij stellen de concessie, op hun beurt, gratis ter beschikking voor de totstandkoming van een bad- en zweminrichting.

In het najaar van 1908 worden de plannen voor de bad- en zweminrichting via een circulaire gepresenteerd. Dit zou moeten komen op een terrein langs de Zuid-Willemsvaart tussen

N. V. Helmondsche Bad- en Zweminrichting en IJsbaan.

Het bestuur maakt bij deze bekend, dat de BAD- en ZWEM-INRICHTING zal worden geopend

op Zaterdag 4 Juni 1910.

Voor **Heeren** op werkdagen van 6 tot 9 uur des voormiddags, en van 5 uur des namiddags tot zonsondergang.

Voor **Dames** op werkdagen van 10 tot 12 uur des voormiddags, en van 2 tot 4 uur des namiddags.

Op **Zon- en Feestdagen**, uitsluitend voor **Heeren**, van 7 tot 9 uur des voormiddags en van 4 uur des namiddags tot zonsondergang.

Tarief.

- Voor het gebruik van een bad in één der zwembassins, met gebruik van een kleedkamertje f 0.20.
- Voor een abonnement van 12 baden, te nemen door leden van hetzelfde huisgezin f 2.—.
- Voor een abonnement voor het geheele seizoen f 4.—.
- Voor ieder meer uit hetzelfde huisgezin f 3.—.
- Voor een abonnement van een huisgezin, bestaande uit leden der familie en bij elkander inwonenden f 12.—.

Kaarten **A, B, C** aan de Zweminrichting en bij J. M. van de Burgt. **D** en **E** uitsluitend bij J. M. van de Burgt, Boekhandel, Markt.

Volkbad à 2½ otc. geopend dagelijks van 6 tot 7 uur voormiddags, en des namiddags van 6 uur tot zonsondergang.

Openings-
advertentie
in 'De Zuid-
willemsvaart'.
www.delpher.nl

Het oude zwembad rond 1930. De windmolen op de achtergrond reguleert de watercirculatie. Als het minder waaide, liet de waterverversing te wensen over. Collectie: RHCe

de draaibrug en sluis 8. Architect Jos. Bezemer maakt de bouwtekening en de begroting. De circulaire draagt de handtekening van een twintigtal voorstaande Helmonders waaronder de eerder genoemde Wesselman en Schulte. Een voorlopige commissie tot oprichting van een bad- en zweminrichting, met annex volksbadhuis wordt gevormd door jonkheer Wesselman, Herman Schulte, Alphons Bogaers, P.C. van Stappen en Frans Steijns. Zij vragen een subsidie van f 2500,-. De raad meent dat de gemeente dit geld niet kan missen. Zij beslist uiteindelijk een subsidie te verstrekken tot een maximum van f 2000,-.

De volgende stap van de commissie is het plaatsen van aandelen voor de nog op te richten NV 'Helmondsche Bad- en Zweminrichting en Ijsbaan'. Dit leverde een bedrag op van f 7175,-. Voor het bouwen van het bad kwam men f 3564,-

te kort. Opnieuw wordt subsidie gevraagd aan de gemeente, nu voor een bedrag van f 3500,-. De raad besluit f 2000,- subsidie te geven en een hypotheek van f 1500,-. De gemeente eist daarvoor in de plaats wel dat zij het reglement mag vaststellen voor het gebruik van het volksbad.

Opening van de Helmondsche bad- en zweminrichting en ijsbaan

Na een aanloop van tien jaar is het dan eindelijk zover. Op 4 juni 1910 wordt de bad- en zweminrichting in gebruik gesteld. Het houten badhuis is 32x18 meter groot en zwembad bestaat uit twee delen; het volksbad (goedkoper) en het burgerbad (duurder). Beide bassins zijn ongeveer 24x30 groot. De houten schutting om het zwembad is 2,5 meter hoog. Tevens zijn er veertig kleedhokjes, vier toiletten en twee urinoirs. Het badhuis kan in de winter gebruikt worden als ijsclubgebouw.

Er is nog geen scheiding in een mannen- en vrouwenafdeling. Die worden streng van elkaar gescheiden door verschillende bezoektijden te hanteren. Vrouwen hadden sowieso slechts beperkt toegang tot het zwembad. Het volksbad, dat goedkoper was, was verboden terrein voor vrouwen en kinderen onder de twaalf jaar. Zij hadden slechts op gezette tijden toegang tot het duurdere burgerbad.

Op bepaalde dagen in de week kan de volksklasse terecht tegen gereduceerd tarief, namelijk 2½ cent per bad. Het eerste seizoen is een doorslaand

succes. In een paar maanden tijd (van mei t/m september) zijn er 3000 baden tegen normaal tarief en 2332 tegen gereduceerd tarief genomen. Ook de jaren daarop wordt het zwembad volop gebruikt.

De eerste mankementen

Toch zijn er ook minder positieve geluiden. Volgens sommige zwemmers wordt het zwemwater onvoldoende ververst en douches worden node gemist. Werklieden wassen zich met zeep in het stilstaande zwemwater, wat de waterkwaliteit niet ten goede komt. Er is helaas geen geld om deze manke-

Café Het Zwembad

Peter Simon Marx trouwt op 9 november 1909 met de Helmondse Anna Roxs. Peter is geboren in Trier (D) en schipper van beroep. Anna komt uit een horeca-gezin dus het is niet zo vreemd dat Marx in 1925 vergunning aanvraagt voor de bouw van een woonhuis/café/pension aan de Kanaaldijk 7. Het pand werd pal voor het zwembad gebouwd en kreeg daarom de toepasselijke naam café Het Zwembad. De ingang van het café bevond zich aan de rechterkant. Aan die zijde liep ook een laantje in de richting van het zwembad. Dochter Anna zou samen met haar man Hendrik van den Bosch het café ook na de oorlog voortzetten. Waarschijnlijk is daar een einde aan gekomen toen Hendrik in 1955 veel te vroeg overleed. Wel bleef Anna kamers verhuren.

Advertentie in De Zuid-willemsvaart van 27 juli 1935, de Steenweg had toen blijkbaar zijn eigen kermis. www.delpher.nl

Deel van de blauwdruk. Collectie: RHCe

Huidige situatie. Foto: Marinus van den Elsen

menten te verhelpen. Uit de notulen van de gemeenteraad uit 1912 blijkt namelijk dat de NV die het zwembad beheerd, financiële moeilijkheden heeft. Ze vraagt om een subsidie van f 500,- omdat anders de Bad- en Zweminrichting niet in stand kan worden gehouden. B en W is van mening dat dat niet nodig is, omdat het volksbad zich wel zelf kan bedruipen. Het exploitatietekort ligt bij de ijsbaan. In 1913 wordt besloten f 150,- subsidie te geven om het verschil tussen de prijzen voor het volksbad (2,5 cent) en het gewone bad (7,5 cent) goed te maken.

In 1916 vraagt de N.V. Bad- en Zweminrichting en Ijsbaan liquidatie aan. De gemeente wordt in staat gesteld om de bad- en zweminrichting over te nemen. De prijs voor de accommodatie en het terrein van bijna 3½ hectare (sectie A nrs. 2415, 3773, 3772 en 784) is f 8100,-. Badmeester Helmus van Duijnhoven komt in gemeentedienst en de tarieven worden voorlopig niet verhoogd. De commissie Financiën van de gemeente vindt het bedrag niet te hoog. Het bad is op dat moment onbruikbaar, er is achterstallig onderhoud, maar is met weinig kosten spoedig in bruikbare staat te brengen. Er zou wel een definitief plan opgemaakt moeten worden tot verbouwing van de inrichtingen. Dit besluit wordt met een meerderheid van stemmen aangenomen door de gemeenteraad.

Advertentie in De Zuidwillemsvaart van 9 mei 1936. www.delpher.nl

Maar de plannen blijken telkens te duur, waardoor het zwembad alsmat achteruit gaat. Veel zwemmers zoeken verkoeling elders. Zo wordt er nog steeds veel gezwommen in de Zuid-Willemsvaart, het Eindhovens kanaal en zijn de vennen in de omgeving intrek zoals het Witven (Stiphout) en het Buijsmansven (Nuenen).

Plannen voor een nieuw zwembad

In 1930 is het oude zwembad helemaal op. De wanden stortten in en er is zoveel plantengroei op de bodem, dat de zwemmers gevaar lopen erin te blijven hangen. Opknappen van het oude bad zou

HELMONDSCHÉ

BAD- EN ZWEM-INRICHTING

Ald. voor Heeren en Dames — Kanaaldijk W.Z., Tel. No. 162

REGLEMENT:

Art. 1. De inrichting is geopend:

van 15 Mei tot en met 31 Mei:

Werkdagen, behalve 's Zaterdags:	van 7.30-11.30 u. en van 15-19 u.
's Zaterdags:	" 7.30-11.30 u. " " 14-19 u.
's Zondags:	" " " " 15-19 u.

van 1 Juni tot en met 15 Augustus:

Werkdagen, behalve 's Zaterdags:	van 7-11.30 u. en van 15-20.30 u.
's Zaterdags:	" 7-11.30 u. " " 14-20.30 u.
's Zondags:	" " " " 16-20 u.

van 16 Augustus tot en met 14 September:

Werkdagen, behalve 's Zaterdags:	van 7.30-11.30 u. en van 15-zonsondergang
's Zaterdags:	" 7.30-11.30 u. " " 14-zonsondergang
's Zondags:	" " " " 15-19 u.

(Als Zondag worden ook beschouwd algemeen erkende en R.K. Feestdagen).

De inrichting is Dinsdag-voormiddag gesloten.

Art. 2. — TARIEF.

Op Woensdag van 17-19 u. of 17.30-20.30 u.	}	f 0.05 per bad
of zonsondergang		
Op Zaterdag van 14-17 u. of 14-18 u.	}	f 0.15 per bad
(1 Juni-15 Augustus)		

Op alle overige uren	f 0.15 per bad
Prijs per 25-badenkaart	f 2.50
Prijs van een eerste persoonsabonnement	f 5.00
" " " tweede " " uit hetzelfde gezin	f 3.00
" " " volgend " " " " " "	f 2.00
Prijs van een gezinsabonnement	f 12.50

Voor het gebruik van een zwembroek met handdoek f 0.10 per keer

Voor het bewaren van een zwembroek f 1.00 per seizoen

Voor het parkeeren van een auto f 0.10 p. keer of f 1.50 per seizoen

Vanaf Maandag 11 Mei bestaat de gelegenheid zich van abonnementen te voorzien ten Kantore van Publieke Werken.

HELMOND, 9 Mei 1936.

meer kosten dan een nieuw aanleggen. Tekeningen worden gemaakt van het nieuwe bad met een dames- en een herenafdeling, waarbij iedere afdeling verdeeld is in een diep en ondiep bassin. Het is in feite een grote kuip van gewapend beton. De bovenbouw bestaat uit een hoofdgebouw, twee toilet- en douchegebouwtjes. Zowel in de dames- als in de herenafdeling zijn 46 kleedkamertjes.

Om voldoende waterversing te garanderen heeft men een ingenieuze oplossing gevonden. De wateraanvoer komt voortaan van boven sluis 8 waar het waterpeil twee meter hoger ligt. Daardoor kan men handig gebruik maken van de waterdruk om de wateraanvoer te regelen.

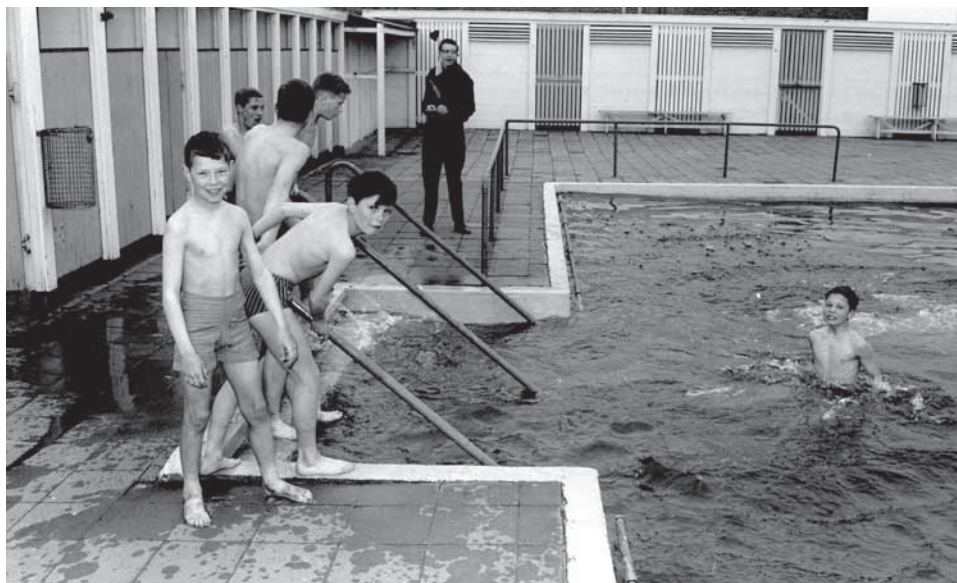
Tijdens de raadsvergadering eind oktober 1932 worden de plannen gepresenteerd. Iedereen is onder de indruk, temeer omdat een vlijtige ambtenaar een

heuse maquette van het project heeft gemaakt. Om de kosten te drukken wordt gebruik gemaakt van de werkverschaffing, het zijn immers de crisisjaren. De gemeente Helmond kan een bijdrage in de kosten krijgen van het rijk. Dit op voorwaarde dat die bijdrage besteed zou worden aan personeelskosten en niet aan materiaal. Bij het graven is daarom vooral gebruik gemaakt van mankracht.

Op 21 mei 1934 is de opening van het zwembad. Burgemeester Van Hout verricht de opening en houdt een rede. Rondom de bassins zaten de genodigden om de zwemdemonstraties te kunnen aanschouwen. Voor die gelegenheid werd de afscheiding tussen de dames- en herenafdeling verwijderd.

Overweldigende bezoekersaantallen

Eind juli 1934 kan de 30.000^{ste} bezoeker al verwelkomt worden. Het is

In 1963 maakte Pierre van de Meulenhof deze twee foto's in het zwembad aan de Kanaaldijk. Op de rechter pagina een foto van badjuffrouw Van Gogh.

Foto's: Pierre van den Meulenhof, m.d.a. Ton van de Meulenhof

Annie van Dijk uit de Paterslaan. Ze krijgt een een 25-badenkaart aangeboden. De aanhoudende drukte noopt tot extra maatregelen. Vooral de kleedhokjes zorgen voor oponthoud. Men wordt verzocht om zo kort mogelijk gebruik te maken van een kleedhokje en de kleding in een papieren zak te doen die dan bewaakt opgeborgen kan worden.

De beschikbaarheid van een goed zwembad leidde tot de oprichting van de Helmondsche Zwemclub H.Z.C. De in april 1934 opgerichte club mocht in 1936 de Brabantse zwemkampioenschappen organiseren.

Vernieuwingen op meerdere vlakken

Vanaf eind jaren dertig vonden steeds meer vrouwen de weg naar het zwembad. Dit kwam waarschijnlijk door de successen van Nederlands topzwemster Rie Mastenbroek. Het Helmonds

Menig Helmondse badgast droeg badkleding van Tweka. Dit Geldropse bedrijf werd in 1916 opgericht door Jacques de Heer onder de naam Geldropsche Tricotagefabriek. In eerste instantie werd er ondergoed gemaakt, maar al gauw schakelde men over op het aanverwante artikel badkleding. Men zocht ook een bijpassende naam. Omwille van de drie K's van Kleurechtheid, Keuze en Kwaliteit zou de naam 'Drieka' worden. Maar dat klonk te veel als de naam van een boerendeerne, vond De Heer, dus haalde hij er één K af en 'Tweka' was geboren. Tweka liep steeds voorop in de badmode. De Heer liet zich inspireren door de modebladen en op de stranden van de Côte d'Azur. Aanvankelijk was badkleding gemaakt van gebreide wol en lichaamsbedekkend, op de onderarmen en -benen na. Nog vóór de oorlog deed de kunststofvezel haar intrede, zodat de stoffen elastischer en dunner konden worden gebreid. Dat zorgde voor meer draagcomfort en minder wateropname. De kleding werd ook steeds minder lichaamsbedekkend. De bikini voor dames en de zwemslip voor heren kwamen vanaf de jaren zestig in de mode. Zoals veel textiel fabrieken kreeg ook Tweka het moeilijk in de jaren zeventig en ging uiteindelijk failliet. Het merk Tweka werd overgenomen door Ten Cate uit Almelo.

Niet voor een gat te vangen

Op een zomerse middag ergens in de jaren vijftig was het een drukte van belang in het zwembad aan de Kanaaldijk. Ook Sjakie van Dijk was er met zijn kameradjes. Hij was een durfal en liet zich makkelijk opjuttten. Volgens zijn vriendjes zou het hem nooit lukken om tussen de meiden te gaan zwemmen. Het jongens- en het meidenbad waren door een soort loopbrug van elkaar gescheiden en onder water liep een afscheiding van gaas. Hij vroeg zijn vriendjes om het gaas onder water een beetje op te tillen, dan zou hij er onderdoor zwemmen. En zo geschiedde: Sjakie dook tot op de bodem en zwom onder het gaas door naar het meidenbad. Opeens klonk er een luid gejoel en gegil uit het meidenbad. De meisjes hadden gauw genoeg in de gaten dat er 'een vreemde eend' in de bijt zat. En ook de badmeester had het vlug door. Hij hees Sjakie uit het zwembad en er volgde een donderpreek. De badmeester had destijds nog autoriteit en Sjakie deed bijna in zijn broek van de schrik. De straf viel eigenlijk wel mee; hij moest direct zijn biezen pakken en werd naar huis gestuurd.

Je zou denken dat Sjakie spijt had van zijn stoutmoedige actie en zijn 'zonden' zou overdenken. Maar niets was minder waar, want terwijl hij naar huis fietste, bedacht hij alweer een nieuw plannetje. Thuis aangekomen, gritste hij het badpak van zijn zusje uit de kast en keerde terug naar het zwembad. Sjakie hees zich in het badpak en kon zo ongezien het meisjesbad induiken. Lekker zwemmen tussen de meiden! Zijn plan leek te werken, maar na korte tijd klonk er toch weer gegil uit het meidenbad. Sjakie werd voor de tweede keer gesnapt door de badmeester. Deze kon de grap wel waarderen en er smakelijk om lachen. Niettemin moest hij streng zijn en Sjakie, in ieder geval voor die dag, weer uit het zwembad wegsturen.

zwembad plaatste in 1938 zelfs een wervingsadvertentie voor een badmeesteres. Ook tijdens de oorlogsjaren vinden enkele belangrijke ontwikkelingen plaats. Het schoolzwemmen wordt door de bezetter belangrijk gevonden en doet zijn intrede. En er wordt een begin gemaakt met gemengd zwemmen.

Na de oorlog blijkt het zwembad aan de Kanaaldijk al snel te klein. Maar de prioriteiten liggen in het na-oorlogse Helmond op andere vlakken. Zo kan het gebeuren dat het zwembad tot en met 1964 in gebruik blijft.

Plannen voor een binnen- en buitenbad

In 1960 worden er plannen gemaakt voor een nieuw zwembad. Er is grote behoefte aan een binnen- en buitenbad, zodat men het hele jaar door kan zwemmen. Het ontwerp voor het nieuwe zwembad wordt gemaakt door Architectenbureau J. Baanders en Jan Baanders in Amsterdam. Het nieuwe zwembad is gepland in de beemden bij Binderen langs de Aa. Het gebied staat bekend onder de naam 'De Wissen'. De weg die voor het zwembad komt te liggen zou oorspronkelijk doorlopen naar Gemert, vandaar de brede opzet. Maar die plannen gingen niet door en nu houdt de Keizerin Marialaan plotseling op bij zwembad De Wissen en het Jan Vissermuseum.

Nieuwe bestemming voor oude zwembad

Het oude zwembad werd nog een tijdje in gebruik genomen door een hengelsportvereniging. De familie Jongen maakte de verwaarloosde bijgebouwen geschikt voor bewoning. Later kon Henk

Jongen het hele terrein overnemen van de gemeente en startte daar zijn auto-garage. Het voormalige café/pension aan de straat werd hun woonhuis.

Opening zwembad De Wissen

In mei 1965 wordt zwembad De Wissen geopend. De bezoekersaan-

tallen overtreffen alle verwachtingen en zijn niet te vergelijken met het oude zwembad, omdat er nu het hele jaar door gezwommen kan worden. In de begintijd worden er gemiddeld zo'n 400.000 bezoekers per jaar verwelkomt. Het binnenbad van De Wissen bestond uit een zwemzaal van 12x15 meter en een

Het verlaten oude zwembad maakte eind jaren zestig een desolate indruk. De grote populier op de achtergrond staat er nog steeds. Collectie: RHCe

Entree en kassa van zwembad De Wissen in 1974, met op de achtergrond het kunstwerk van Evert Slegers. Links daarvan was de ingang naar de kleedkamers voor de jongens en rechts voor de meisjes. Foto: Jozef van den Broek, RHCe

instructiebad van 14x8 meter. In 1974 wordt deze accommodatie flink uitgebreid met een zwemzaal van 15x20 meter. Dit bassin heeft een beweegbare bodem en is daardoor geschikt voor waterpolo, wedstrijdzwemmen en recreatief zwemmen. Andere uitbreidingen zijn een caférestaurant met buitenterras, een badhuis en een nieuwe entree. Op 16 maart 1974 is de feestelijke opening. In 1986 is er weer een grote verandering aan het bad. Het eerste binnenbad werd vervangen door een recreatiegolfslagbad van 545 m².

Ligweide en buitenbad

In de zomermaanden kon men terecht in het buitenbad met grote ligweide en speeltuin. Veel Helmonders hebben hier dierbare herinneringen aan. Zo kon je

tegen sluitingstijd een gratis entreekaart verdienen door papier te prikken en rommel op te ruimen. En in de herfstvakantie had je de jaarlijkse zwemvierdaagse. 1992 was het laatste jaar dat het buitenbad nog geopend was. Een projectontwikkelaar heeft er het appartementencomplex Kasteel Noord kunnen bouwen.

Wie vanaf 1993 in de buitenlucht wil zwemmen kan terecht op Berkendonk, een zandwinning bij de wijk Rijpelberg die aangepast is voor recreatieve watersport. «

Bronnen

- Regionaal Historisch Centrum Eindhoven
- Mevr. Jongen-Manders
- www.delpher.nl
- [youtube-gemeente-helmond-terug-naar...](https://www.youtube.com/watch?v=gemeente-helmond-terug-naar...)
- www.deweblogvanhelmond.nl

Veel Helmonders hebben dierbare herinneringen aan zwembad De Wissen met zijn ligweide en buitenbad. Deze foto werd gemaakt op 11 september 1972. Foto: Jozef van den Broek, RHGe

Begunstigers

van de **Heemkundekring Helmont**

BROECKX MAKELAARS

COENEN EN CO

FOTO LAMBERT VAN DE KERKHOF

IL BORGIO HUIS MET DE LUTS

DE JONGH DAK EN BOUWSERVICE

KUIJPERS BUSINESS PARTNERS B.V.

LAUMÉ RECLAME-DRUKWERK

METAAL MAKELAAR RUUD GRIJPSTRA

MOSMAN AUTOSCHADE

SPOORMAKERS NOTARISSEN

NOTEN GRAFMONUMENTEN HELMOND

RABOBANK

DE RIJK VAN DE WESTERLO ADVOCATEN

SMITS + PRICK ACCOUNTANTS EN ADVISEURS

VAN NUENEN RIJWIELHANDEL

VERHAGEN & CO SCHILDERWERKEN EINDHOVEN EN HELMOND

WIJNHUIS HELMOND

